Οι ιαχές για το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου δεν είχαν ακόμη κοπάσει, όταν οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν ότι νικητές και ηττημένοι βρίσκονταν ουσιαστικά στην ίδια δεινή θέση: Οικονομικά κατεστραμμένοι και μοιρασμένοι στα στρατόπεδα των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης.

Το σχέδιο Μάρσαλ φάνταζε ως η αιχμή του αμερικανικού δόρατος που, με όπλο το χρήμα για την ευρωπαϊκή ανασυγκρότηση, επιχειρούσε τη διείσδυση στη γηραιά ήπειρο. Σοβιετικό αντίβαρο, η Κομεκόν δημιουργήθηκε στις 20 Ιανουαρίου 1947 και αποτέλεσε τον ιθύνοντα νου της ανόρθωσης στην Ανατολική Ευρώπη, μοιράζοντας ανορθόδοξα οικονομικούς ρόλους στους δορυφόρους της Μόσχας: Στη βιομηχανική και πετρελαιοφόρο Ρουμανία, λόγου χάρη, ανατέθηκε η αγροτική παραγωγή.

Το αμερικανικό φλερτ με την ηττημένη Γερμανία οδήγησε Βρετανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο και Ολλανδία στη δημιουργία του αντιγερμανικού δυτικοευρωπαϊκού μπλοκ (Βρυξέλλες, 17 Μαρτίου 1947) που προέβλεπε την «αυτόματη» επέμβαση των εταίρων, αν κάποια από αυτές τις χώρες δεχόταν επίθεση «από οποιονδήποτε». Δυο χρόνια αργότερα, το διευρυμένο ΝΑΤΟ υποκατέστησε τον συνασπισμό αυτόν. Η σοβιετική απάντηση με το Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήρθε κάπως αργά (14 Μαΐου 1955), όταν στο ΝΑΤΟ είχε μπει και η Δυτική Γερμανία, της οποίας η εθνική και οικονομική αναγέννηση είχαν προηγηθεί.

Ο «ψυχρός πόλεμος» οδηγούσε με γοργούς ρυθμούς προς μια νέα θερμή αναμέτρηση και η Γερμανία αναδεικνυόταν «υπέρτατος σύμμαχος». Ο αποκλεισμός του Βερολίνου από τους Σοβιετικούς στάθηκε μια καλή αφορμή. Η νικημένη Γερμανία (η Δυτική) βρέθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ (9 Φεβρουαρίου 1948). Ψηφίστηκε το σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (8 Μαΐου 1949), υπογράφτηκε η λήξη της εμπόλεμης κατάστασης (9 Ιουλίου 1951) και πραγματοποιήθηκε η αποχώρηση των δυτικών δυνάμεων κατοχής (26 Μαΐου 1952).

Κι ενώ η Γερμανία ανορθωνόταν επίφοβη, η Βρετανία και η Γαλλία κατρακυλούσαν στον ρόλο του κομπάρσου, χάνοντας τις αποικίες τους τη μια μετά την άλλη. Μοιραία, οι Γάλλοι οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι, αν ήθελαν να επιβιώσουν, ήταν καταδικασμένοι να συνυπάρξουν, αν όχι με τους Άγγλους, τουλάχιστον με τους Γερμανούς. Μόνον αν οι Ευρωπαίοι κατάφερναν να ξεπεράσουν τα οικονομικά προβλήματα, είχαν ελπίδες να απαλλαγούν από την κηδεμονία των δύο υπερδυνάμεων. Η ανάγκη για φθηνές πρώτες ύλες ορθωνόταν πιο ισχυρή από το προαιώνιο γαλλογερμανικό μίσος. Μια πολυεθνική κοινοπραξία μπορούσε να λύσει το πρόβλημα.

Στις 18 Απριλίου 1951, έξι ευρωπαϊκές χώρες συμφώνησαν να δημιουργήσουν την Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα. Σκοπός της ήταν η προοδευτική αποκατάσταση μιας κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα, που τότε αποτελούσαν τα κύρια εργαλεία στην προσπάθεια της Ευρώπης να ανορθωθεί. Η συμφωνία μπήκε σε εφαρμογή και λειτούργησε αλλά πολύ νωρίς έγινε αντιληπτό πως το μέλλον βρισκόταν στην ατομική ενέργεια. Οι έξι χώρες προχώρησαν σε διαπραγματεύσεις, με στόχο να πετύχουν μια συμφωνία και σ' αυτόν τον τομέα. Σύντομα, άρχισε να ωριμάζει μια καινούργια ιδέα: Αφού ήταν δυνατή η συνεργασία στις πρώτες ύλες, γιατί να μην είναι και στα τελικά προϊόντα! Μια ευρωπαϊκή κοινή αγορά θα έλυνε πολλά ζητήματα.

Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο (οι έξι χώρες της Κοινοπραξίας) άρχισαν να εργάζονται σοβαρά προς αυτή την κατεύθυνση. Σιγά σιγά, οι εμπορικοί στόχοι της κοινής αγοράς μεταβάλλονταν στο όραμα μιας ενωμένης Ευρώπης, αυθύπαρκτης και σεβαστής: Γεννήθηκε η ιδέα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Οι έξι κάλεσαν και την Αγγλία να μετάσχει στις ζυμώσεις αλλά οι Άγγλοι ποτέ δεν πίστεψαν ότι κάτι τέτοιο ήταν δυνατό να γίνει. Στις διαβουλεύσεις, έστελναν πάντα κάποιον χαμηλόβαθμο παρατηρητή.

Όταν φάνηκε πως η ιδέα της ΕΟΚ ήταν πραγματοποιήσιμη, οι Άγγλοι προσπάθησαν να την τορπιλίσουν αντιπροτείνοντας μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών. Ως δικαιολογία, πρόβαλαν πως η συμμετοχή τους στον τύπο της κοινότητας που θεμελιωνόταν, θα αφαιρούσε τα δικαιώματα των χωρών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Οι έξι την άφησαν απ' έξω.

Στις 25 Μαρτίου 1957, στο Καπιτώλιο της Ρώμης, οι υπογραφές των έξι ηγετών, έμπαιναν κάτω από δύο κείμενα, που αποτελούν τη συνθήκη της Ρώμης: Με το ένα γινόταν πραγματικότητα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ατομικής Ενεργείας (η Ευρατόμ). Με το δεύτερο, έμπαιναν τα θεμέλια για τη δημιουργία της ΕΟΚ, που τότε ονομάστηκε «Ευρώπη των Έξι».

Με το ιδρυτικό της ΕΟΚ, οι έξι αναλάμβαναν την υποχρέωση να δημιουργήσουν, μέσα σε 15 το πολύ χρόνια, έναν οικονομικό χώρο που να είναι απαλλαγμένος από εσωτερικούς δασμολογικούς περιορισμούς και να προστατεύεται από ενιαίο τελωνειακό φραγμό. Η εναρμόνιση των οικονομιών, της νομοθεσίας, της κοινωνικής και γεωργικής πολιτικής, η ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων και η ελεύθερη δημιουργία επιχειρήσεων έμειναν θέματα ανοιχτά για το μέλλον, όπως και η ιδέα για κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Η συνθήκη μπήκε σε εφαρμογή το 1959.

Απέναντι στην ΕΟΚ των Έξι, δημιουργήθηκε η Ζώνη των ΕΠΤΑ, μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, στην οποία μετείχαν η Αγγλία, η Δανία, η Πορτογαλία, η Αυστρία, η Νορβηγία, η Σουηδία και η Ελβετία.

Οι υπόλοιπες μη σοσιαλιστικές, την εποχή εκείνη, χώρες της Ευρώπης έμειναν έξω και από τους δύο σχηματισμούς. Ήταν οι Ισπανία, Ιρλανδία, Ισλανδία και η Ελλάδα, η οποία ζήτησε και πέτυχε, το 1961, μια συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ. Ίσχυσε από το 1962. Μπήκε στο ψυγείο με τη δικτατορία του 1967 και ξανάρχισε να ισχύει με τη μεταπολίτευση του 1974. Στο μεταξύ, κοσμοϊστορικά γεγονότα είχαν μεσολαβήσει.

Οι πρόοδοι της ΕΟΚ έκαναν τους Άγγλους ν' αλλάξουν γνώμη. Ζήτησαν να μετάσχουν. Στη Γαλλία έγινε χαμός. Δε έφτανε που η Βρετανία είχε σαμποτάρει την ένωση, δεν της αρκούσε που έστησε την ανταγωνιστική ζώνη των ΕΠΤΑ, τώρα γύρευε και ισότιμη συμμετοχή. Το αντιβρετανικό ρεύμα φούντωσε, το μίσος υπερίσχυσε. Ξαναθυμήθηκαν τη Ζαν ντ' Αρκ, τον Ναπολέοντα, ακόμα και τον Γουλιέλμο τον Κατακτητή. Στις 4 Ιανουαρίου 1963, μια ολόκληρη γενιά πριν από το ελληνικό βέτο στην τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ευρώπη, η Γαλλία πρόβαλε το δικό της μισαλλόδοξο βέτο στη διεύρυνση της ΕΟΚ προς τα βρετανικά νησιά.

Εννιά χρόνια αργότερα, η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης είχε αποκτήσει βαθιές ρίζες στους λαούς της ηπείρου. Και η ενωμένη Ευρώπη δεν μπορούσε να περιοριστεί στους αρχικούς έξι. Στις 22 Ιανουαρίου 1972, η Βρετανία έμπαινε στην ΕΟΚ και μαζί της η Δανία, η Ιρλανδία και η Νορβηγία. Η Ευρώπη των Έξι έγινε μέσα σε μια μέρα Ευρώπη των Δέκα, για να μειωθεί σε Ευρώπη των Εννέα λίγο καιρό αργότερα, καθώς ένα αρνητικό δημοψήφισμα στη Νορβηγία (26 Σεπτεμβρίου 1972) την ανάγκασε ν' αποχωρήσει. Ξανάγινε Ευρώπη των Δέκα την 1η Ιανουαρίου 1981, όταν η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος της.

Σύντομα, την Ελλάδα ακολούθησαν η Ισπανία και η Πορτογαλία, δημιουργώντας την Ευρώπη των Δώδεκα. Στα 1989, η Αυστρία ζήτησε να μπει στην κοινότητα αλλά η τότε Σοβιετική Ένωση πρόβαλε βέτο, καθώς ίσχυε πάντα η συνθήκη που υπογράφτηκε στο μέγαρο Μπελβεντέρε της Βιέννης (5 Μαΐου 1955) και προέβλεπε «αιώνια ουδετερότητα» για τη χώρα αυτή. Όμως, μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση των κομμουνιστικών κυβερνήσεων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, πολλά από τα πρώην σοσιαλιστικά κράτη επιθυμούσαν την ένταξή τους.

Η αρχή έγινε με την πρώην Ανατολική Γερμανία, που μπήκε στην ΕΟΚ μέσω της ένωσής της σε ένα κράτος με τη Δυτική Γερμανία. Και βέβαια, ακολούθησαν η Αυστρία που πια δεν εμποδιζόταν από τη συνθήκη του 1955, αλλά και η Σουηδία και η Φιλανδία. Μαζί τους μπήκε γι' άλλη μια φορά κι η Νορβηγία, που και πάλι αποχώρησε, καθώς διαφορετικά αποφάνθηκε ο λαός της σε ένα ακόμα δημοψήφισμα.

Ήδη, όμως, η ΕΟΚ είχε πεθάνει και στη θέση της υπάρχει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στις 14 Δεκεμβρίου 1990, τα κράτη μέλη ξεκίνησαν διαβουλεύσεις για την Πολιτική Ένωση καθώς και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) της Ευρώπης. Οι διαβουλεύσεις οδήγησαν στη διατύπωση ενός κειμένου αποδεκτού από τους ηγέτες των κρατών μελών. Στις 9 και 10 Δεκεμβρίου 1991, στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας, πραγματοποιήθηκε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κορυφής, που υιοθέτησε το κείμενο για την ένωση της Ευρώπης. Είναι η συνθήκη του Μάαστριχτ, που προϋποθέτει τη σύγκλιση των οικονομιών των χωρών μελών, προκειμένου να θεωρηθούν ισότιμα. Οι υπογραφές μπήκαν στις 10 Δεκεμβρίου 1991.

Για να ισχύσει η συνθήκη, έπρεπε να κυρωθεί και από τους λαούς των κρατών μελών: Με δημοψήφισμα ή μέσα από τα κοινοβούλια. Πρώτοι οι Δανοί κλήθηκαν να επικυρώσουν τη συνθήκη με δημοψήφισμα, στις 2 Ιουνίου του 1992. Την απέρριψαν με μικρή πλειοψηφία, δημιουργώντας το πρώτο πρόβλημα. Την ίδια μέρα, το Λουξεμβούργο την επικύρωσε. Δεκάξι μέρες αργότερα, στις 18 Ιουνίου (1992), οι Ιρλανδοί είπαν επίσης ναι με δημοψήφισμα. Στις 31 Ιουλίου (1992), η ελληνική βουλή επικύρωσε τη συνθήκη με μεγάλη πλειοψηφία (286 ναι, έναντι 8 κατά, μιας αποχής και 5 απουσιών).

Στις 17 Σεπτεμβρίου 1992, τη μέρα που η ιταλική γερουσία επικύρωνε τη συνθήκη, ξέσπασε μεγάλη κρίση στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, που απείλησε να τινάξει τα πάντα στον αέρα. Η κρίση καταλάγιασε, καθώς οι Γάλλοι (με δημοψήφισμα στις 20 Σεπτεμβρίου 1992) είπαν ένα ισχνό ναι στη συνθήκη (51,05% έναντι 48,95%). Ακολούθησε στις 7 Οκτωβρίου η Βουλή του Βελγίου, που επίσης είπε ναι. Αναιμικό ήταν και το ναι του αγγλικού κοινοβουλίου (319 υπέρ, 316 κατά) στις 4 Νοεμβρίου (του 1992 πάντα), ενώ ένα «διορθωτικό» δημοψήφισμα στη Δανία ξανάβαλε κι αυτή τη χώρα στο παιχνίδι.

Οι ισορροπίες διατηρήθηκαν λεπτές και εύθραυστες ως το 1997, οπότε η συνθήκη του Μάαστριχτ τροποποιήθηκε με βάση και την ήδη αποκτηθείσα πείρα. Με την Ελλάδα να βρίσκεται μακριά από τους στόχους της σύγκλισης. Ακολούθησαν δραματικές αποφάσεις.

Στις 14 Μαρτίου 1998, με παράλληλη υποτίμηση της δραχμής κατά 14%, η Ευρωπαϊκή

Ένωση ενέκρινε ομόφωνα την είσοδο του ελληνικού εθνικού νομίσματος στον Μηχανισμό Στήριξης Ισοτιμιών. Άνοιξε ο δρόμος για την είσοδο της χώρας στο Ευρώ. Την Πρωτομαγιά του 1998, το συμβούλιο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεδρίασε στις Βρυξέλλες και αποφάσισε την οριστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και την ένταξη της Ελλάδας σε αυτήν από το 2001. Το ενιαίο νόμισμα «ευρώ» αποφασίστηκε να κυκλοφορήσει το 2002. Στις 30 Ιουνίου, ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία της στη Φραγκφούρτη η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα.

(Έθνος, 27.3.1997, 10.12.1998)

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ:

Σημαντικοί σταθμοί στη μετέπειτα πορεία προς την «ευρωπαϊκή ολοκλήρωση»:

30/3/1998: Αρχίζουν επίσημα οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τις λοιπές χώρες που υπέβαλαν σχετική αίτηση, η διαδικασία ξεκίνησε για τις Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, Σλοβενία, Μάλτα, Βουλγαρία και Ρουμανία.

1/5/1998: Το συμβούλιο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνέρχεται στις Βρυξέλλες και αποφασίζει την οριστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και την ένταξη της Ελλάδας σε αυτήν από το 2001. Το ενιαίο νόμισμα «ευρώ» αποφασίζεται να κυκλοφορήσει το 2002.

30/6/1998: Αρχίζει επίσημα τη λειτουργία της στη Φραγκφούρτη η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα.

1/1/1999: Κυκλοφορεί σε ένδεκα από τις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως λογιστική μονάδα, το νέο νόμισμα «ευρώ», απόρροια της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Η Ελλάδα έπρεπε να περιμένει ως το 2001.

15/3/1999: Μεσάνυχτα και κάτω από το βάρος του πορίσματος που καταλογίζει ατασθαλίες, παραιτούνται και τα είκοσι μέλη της Κομισιόν, με επικεφαλής τον πρόεδρό της Ζακ Σαντέρ.

19/6/2000: Με ομόφωνη απόφαση του συμβουλίου κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Πορτογαλία, η Ελλάδα γίνεται δεκτή στην ΟΝΕ και στη ζώνη του ευρώ.

1/1/2002: Με γιορτές αλλά και σκεπτικισμό, οι Ευρωπαίοι υποδέχονται επίσημα το στο εξής κοινό νόμισμά τους, ευρώ.

1/3/2002: Αποσύρεται από την κυκλοφορία η δραχμή μαζί με άλλα ένδεκα ευρωπαϊκά νομίσματα. Κοινό νόμισμα για τις δώδεκα χώρες μένει το ευρώ.

9/10/2002: Η αρμόδια επιτροπή ανακοινώνει ότι οι χώρες Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, Σλοβενία, Κύπρος και Μάλτα πληρούν τους όρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Βουλγαρία και Ρουμανία παραπέμφθηκαν για το 2007. Δεν ορίστηκε ημερομηνία για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία.

16/4/2003: Στις 4.20 μετά το μεσημέρι, ώρα Ελλάδας, ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσος Παπαδόπουλος, υπογράφει στη Στοά του Αττάλου την συνθήκη ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πριν και μετά από αυτόν υπέγραψαν οι ηγέτες των κρατών Πολωνίας, Τσεχίας, Σλοβακίας, Ουγγαρίας, Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Σλοβενίας και Μάλτας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση «των 15» γίνεται «των 25».

18/6/2004: Στη σύνοδο κορυφής, στις Βρυξέλλες, υιοθετείται η «συνθήκη για το σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Ξεκινά η μαραθώνια προσπάθεια για την επικύρωσή της από τους λαούς των 25 κρατών μελών.

17/12/2004: Η Τουρκία παίρνει από την Ευρωπαϊκή Ένωση ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, την 3η Οκτωβρίου 2005.

29/5/2005: Σε δημοψήφισμα, οι Γάλλοι απορρίπτουν τη συνθήκη για το ευρωπαϊκό σύνταγμα με ποσοστό 54,87%.

1/6/2005: Με το 61,6% των κατοίκων της να ψηφίζει «όχι», η Ολλανδία γίνεται η δεύτερη μετά τη Γαλλία χώρα που απορρίπτει τη συνθήκη για το σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ευρωπαϊκό σύνταγμα οδηγείται στις καλένδες.

11/12/2006: Με απόφαση των 25 υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παγώνουν οκτώ από τα 35 κεφάλαια διαπραγμάτευσης στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας, στην οποία δίνεται περιθώριο ως το 2009 για να εφαρμόσει τις αποφάσεις για την Τελωνειακή Ένωση.

19/10/2007: Τις πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες, λήγει στη Λισσαβόνα η σύνοδος των 27 με

συμφωνία για τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (αντί του ευρωπαϊκού συντάγματος) που έμελλε να τεθεί σε εφαρμογή το 2009: Θα έδινε στην Ευρωπαϊκή Ένωση προεδρία με μακρά θητεία, έναν επικεφαλής της εξωτερικής πολιτικής με περισσότερες εξουσίες, πιο δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και περισσότερο λόγο στο ευρωπαϊκό και στα εθνικά Κοινοβούλια. Οι Ιρλανδοί αρνήθηκαν να την επικυρώσουν.

12/6/2008: Οι Ιρλανδοί απορρίπτουν τη συνθήκη της Λισσαβόνας, ουσιαστικά αχρηστεύοντάς την. Θα την αποδεχτούν σε δεύτερο δημοψήφισμα.

19/11/2009: Το συμβούλιο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιλέγει πρώτο πρόεδρο της Ευρώπης των 27 τον πρωθυπουργό του Βελγίου, Χέρμαν Βαν Ρομπέι, και πρώτη υπουργό Εξωτερικών την Βρετανίδα επίτροπο Εμπορίου, βαρόνη Κάθριν Άστον. Η θητεία τους ξεκίνησε από την επόμενη πρωτοχρονιά.

8/12/2011: Με την κρίση χρέους να απλώνεται σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση και να απειλεί το ευρώ, η σύνοδος κορυφής στις Βρυξέλλες (πλην Βρετανίας) υιοθετεί τις γαλλογερμανικές προτάσεις για στενότερη δημοσιονομική ένωση με αυστηρότατους κανόνες. Το βρετανικό βέτο δεν επιτρέπει την αλλαγή της Συνθήκης της Λισαβόνας, οπότε εγκρίνεται Διακυβερνητική Συμφωνία, που περιλαμβάνει εκχώρηση εξουσιών των εθνικών κυβερνήσεων, και υποστηρίζεται από τα 17 κράτη-μέλη της Ευρωζώνης τα υπόλοιπα εννέα κράτη-μέλη της Ε.Ε. πλην Βρετανίας που οδηγείται σε απομόνωση.

(τελευταία επεξεργασία, 9.12.2011)